

MONEDE MEDIEVALE ȘI MODERNE DESCOPERITE ÎN LOCALITATEA PLEȘEȘTI, JUDEȚUL SUCEAVA

de Katiușa Pârvan

Cabinetul Numismatic al Muzeului Național de Istorie păstrează o serie de monede medievale cu loc de descoperire dar fără nici o altă informație privind condițiile în care s-au găsit. Vom prezenta câteva dintre ele, insistând asupra importanței lor în circulația monetară a zonei de unde provin: monedele izolate descoperite în satul Pleșești, jud. Suceava, ce au făcut parte din vechiul fond al Bibliotecii Academiei Române, iar acum se păstrează în custodie la Cabinetul Numismatic al Muzeului Național de Istorie a României.

Din localitatea Pleșești, sat aparținând comunei Vulturești, jud. Suceava¹, provin 6 monede diferite, după cum urmează:

ȚARATUL DE VIDIN

*Ivan Sračimir (1363-1396)
Gros, varianta A grupa II
1375-1376*

AV.

I W G P A C X X V X X P B B A C B

Bust Isus Christos cu plete, barbă și mustăți, cu nimb, purtând tunică și mantie, spre st., cu dreapta binecuvântează, cu st. ține Evanghelia. Sub bust o palmetă.
St - dr. IC - XC

RV.

I W G P A C X X V X X P B B A C B

Țarul spre st., cu plete, barbă și mustăți, stând pe tron., pe cap poartă coroană semisferică și are nimb în jurul capului. Poartă saccos și loros; ține în dr. sceptru, în st. anexikakia. Vârful sceptrului și brațele tronului sunt ornamentate cu același tip de floare de crin stilizată (tip 1)

1. Ar, 20,5 mm, 1,12 gr, ↓
Jordanka Jurukova, Vladimir Penčev,
Bălgarski srednovekovni pečati i moneti, Sofia,
1990, p. 151, tabela XI, nr. 107;
MNIR PV 2792 (A.564/6), fig. 1.

MARELE DUCAT AL LITUANIEI

*Sigismund August (1544-1575)
1/2 gros
1560*

2. AR, 19 mm, 1,00 gr, →;
HC 512 dar Av. DUX LI și Rv. LITVA;
MNIR PV 2789 (A.564/3).

POLONIA

*Sigismund III (1586-1632)
3 groși
1591*

3. AR, 20,5 mm, 2,31 gr, ↑;
HC 839 dar Rv. DL;
MNIR PV 2788 (A.564/2).

IMPERIUL ROMANO-GERMAN AUSTRIA

*Francisc II
ALBA IULIA (KARLSBURG) (E)
3 kreuzeri
1800*

6. AE, 29 mm, ↑;
Herinek 1046;
MNIR PV 2790 (A.564/4).

¹ Piesele fac parte din Depozitul D.A. Sturdza: au fost prezentate la Sesiunea anuală de comunicări a Cabinetului Numismatic al Muzeului Național de Istorie, decembrie 1995.

Francisc I
VIENA (A)
15 kreuzeri
1807

3 kreuzeri
1828

5. BILL, 19 mm, ↑, deteriorată;
Herinek 998;
MNIR PV 2790 (A.564/4).

4. BILL, 35 mm, ↑, ștearsă;
Herinek 1024;
MNIR PV 2791 (A.564/5).

Dintre monedele prezentate, cea mai importantă din punct de vedere numismatic și istoric este grosul emis de Ivan Sračimir pentru Țaratul de Vidin. Până în momentul de față se cunoșteau în Moldova doar două descoperiri monetare conținând piese bulgărești: tezaurul de la Buruienești, comuna Doljești, jud. Neamț² și piesele izolate găsite la Smulți, jud. Galați³; la acestea se adaugă acum exemplarul de la Pleșești. Toate monedele bulgărești publicate sunt emise de țarul Ivan Sračimir⁴.

Identificarea monedei noastre a fost făcută după studiul cercetătorilor bulgari Iurucova și Pencev⁵, care stabilesc drept criteriu de catalogare greutatea monedelor, iar pentru tipologie, semnele monetare de sub tronul de pe revers. Conform acestei împărțiri moneda se încadrează în varianta A (greutate standard 1,11 gr) având 1,12 gr și grupa II cronologică (nu există nici un semn monetar sub tron). Acest tip monetar s-a bătut și a circulat o perioadă scurtă de timp (1375, poate și 1376), întâlnindu-se destul de rar, mai ales pe linia Dunării, în zona orașelor Vidin și Ruse; toate exemplarele sunt dintr-un aliaj cu titlu ridicat, cu legende corecte, bine gravate, cu litere clare⁶.

Moneda descoperită la Pleșești prezintă urme de circulație dar este bine păstrată, probabil îngropată la scurt timp după emiteră.

Deși descoperite în număr mic la est de Carpați, e posibil ca monedele bulgărești să fie mai numeroase, de aceea este necesară publicarea tuturor pieselor de acest fel (care au loc de descoperire) din depozite muzeale sau colecții particulare, precum și reluarea celor publicate și datarea lor foarte strânsă, conform studiilor recente ale cercetătorilor bulgari. În acest fel vom avea o imagine mai clară a pătrunderii și circulației lor în acest spațiu românesc.

Prezența monedelor bulgărești în circulația monetară din Moldova se datorează comerțului ponto-baltic ce a vehiculat mărfuri între zona nord-centrală a Europei și orașele italiene de la Gurile Dunării, Marea Neagră și Marea Adriatică, pe drumuri de uscat și pe apă⁷.

² Tezaur descoperit întâmplător în toamna anului 1985, cu ocazia săpăturilor agricole pe terenul satului Buruienești, comuna Doljești, jud. Neamț, în punctul numit "Calvar". Conține: cercet de tâmplă și brățări de proveniență sud-dunăreană, 30 lingouri - sommi genezezi, cu greutatea între 186 gr. și 257 gr. și 1751 monede: 1738 groși și jumătăți de groși, emistuni moldovenești Petru Mușat, un dinar emis de Vladislav I Vlaicu I pentru Țara Românească, 8 monede emise de Ivan Sračimir țar de Vidin, un gros emis de Vladislav de Oppeln, guvernator al Halicului și un dinar și doi oboli emise de regina Maria pentru Ungaria. Elena Petrișor, Mem.Ant.,12-14, (1980-1982), 1986, p.171-183; Constanța Știrbu, C.Beda, CN 7, 1992,p.127, nr.8.

³ Trei monede de un gros, emistuni Ivan Sračimir pentru Vidin, descoperite de profesorul Paul Cuza și elevii săi în localitatea Smulți din partea nord-centrală a jud. Galați. B.Mitrea, BSNR, 67-69, 1973-1975,p.102, nr. 30-32; Constanța Știrbu, C.Beda, op.cit, p.135-136, nr.42.

⁴ Se pare că la Buruienești s-au găsit și monede emise de Ivan Alexandru și Mihail; Informație E.Oberländer-Târnoaveanu, șeful Cabinetului Numismatic al MNIR.

⁵ Jordanka Jurukova, V. Pencev, *Bălgarski srednovkovni pečati i moneti*, Sofia, 1990; Vezi și Ileana Băncilă, SCN 2, București, 1958, p. 345-347, pentru tipologia florilor de crin de pe reversul monedelor bulgărești găsite pe teritoriul Țării Românești (conform acestei clasificări moneda de la Pleșești este de tip 1); Constanța Știrbu, C.Beda, op.cit., unde sunt datate primele emisiuni ale Țării Românești după greutatea celor bulgărești.

⁶ Jurukova și Pencev, op.cit, p.153, 155 și nota 213.

⁷ În ultima vreme au apărut multe studii care au adus contribuții noi și foarte interesante cu privire la relațiile politice, religioase, militare și mai ales comerciale din spațiul românesc. Vom aminti câteva din ele, care se ocupă de evenimente din jurul anilor de emisie ai monedei noastre: S.Iosipescu, *Drumuri comerciale în Europa centrală și sud-estică și însemnătatea lor politică (secolele XIV-XVI)*, p. 265-284; AIIA, Iași, XIX,1982; Ș. Papacostea, *Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (secolele XIV-XVI)*, *Drum și stat.*, p.9-56, în SMIM, X,1983; E. Oberländer Târnoaveanu, *Documente numismatice privind relațiile est carpatice în zona Gurilor Dunării în secolele XIII-XIV*, p. 585-590 și S. Iosipescu, *Capitulațiile lui Mehmed II cu Pera*, p. 591-596, AIIA, Iași, 1985,2; V.Ciocăltan, *Geneza politicii pontice a Hoardei de Aur (1261-1265)*, p.81-102, Lucacs Antal, *O campanie angevină mai puțin cunoscută din anul 1382*, p.169-178 și V. Ciobanu, *Între Ungaria și Polonia: o politică de echilibru (1396-1444)*, p. 179-196, AIIA, Iași, XXVIII, 1991.

Câtă vreme vecinătatea tătarilor a făcut inaccesibile traseele prin sudul și estul Carpaților, iar drumul ce ocolea pe la nord Moldova mai puțin sigur din cauza aceleiași vecinătăți (dar și a celei cavalerilor teutoni și a lituanienilor), Ludovic I s-a preocupat de stimularea comerțului central european spre orașele germane din Transilvania și de aici spre sud peste Dunăre, prin Țara Românească și Vidin, pe drumul Zarei către Adriatică, acordând privilegii negustorilor și drept de depozit orașelor din teritoriul aflat sub stăpânirea sa, pentru a ocoli Viena și a lovi Venetia, adversara Ungariei la Marea Adriatică⁸.

În Transilvania, de cel mai mare interes s-au bucurat Sibiul (ce a obținut drept de depozit pentru mărfurile venite de la Viena⁹) și Brașovul (pentru comerțul dinspre Marea Neagră prin Țara Românească¹⁰). Negustorii ambelor orașe aveau și liberă circulație pe drumul Zarei¹¹, deci a existat foarte devreme o legătură a lor cu Vidinul.

⁸ Fiind o țară închisă, Ungaria a urmărit în permanență să-și asigure cel puțin o ieșire la mare, pe drumul Zarei - și ceva mai târziu pe drumul Brăilei, deci pentru accesul la Marea Adriatică și Marea Neagră. Încă din primul an al secolului XIV, Carol Robert a acordat salvconducte negustorilor italieni pe drumul Zarei spre Buda (1316) și celor vienezi (1318). În funcție de succesele politice și militare, regele angevini au căutat să diversifice traseele comerciale, găsim rute noi, pentru a-și bloca - sau îndepărta concurenții (Viena, Venetia, tătarii). Astfel, în prima jumătate a secolului XIV politica maghiară a avut câteva coordonate: în primul rând a urmărit să concureze Austria ce cucerise poziții însemnate pe drumul Vienei și Dalmației și blocase căile spre Buda (1326). În acest scop Ungaria a inițiat un traseu nou ce ocolea Viena, mergând prin orașele germane spre Flandra și zona baltică. Pentru aceasta s-a apropiat de Polonia și Boemia, și ele interesate în comerțul vienez, încheind acordul de la Vișegrad (1335), prin care s-au deschis traseele: Buda-Bрно, Cașovia-Cracovia, Cașovia-Liov, Cașovia-Bрно, Buda-Bрно, primul menționat eliberând Ungaria de comerțul Vienei. În același timp a acordat drept de depozit orașelor Buda, Bрно, Cașovia și Levice, atrăgând comerțul de tranzit între Marea Adriatică, Boemia și Polonia pe teritoriul regatului maghiar, ocolind Viena și scurtând drumul.

Succesele habsburgilor în lupta pentru consolidarea și extinderea pozițiilor în zona Adriaticii a îndreptat interesul Ungariei și aliaților ei spre ieșirea la Marea Neagră, deci spre drumul tătarăsc. Din acest moment Ungaria va începe o serie de războaie cu tătarii, lituanienii, bulgarii și românii. Aceștia din urmă, rămași singurii stăpânitori ai drumurilor organizate de tătari după retragerea acestora spre răsărit, s-au opus tendințelor expansioniste ale Ungariei declanșând o serie de conflicte militare în tot secolul XIV.

În același timp Ungaria a urmărit asigurarea unor vasali și aliați care s-o ajute să-și blocheze principalii adversari (Venetia, Austria, tătarii): Polonia și Boemia pentru comerțul prin nordul Moldovei și Genova pentru cel de la Dunărea de Jos. Privilegiul din 1349 acordat negustorilor genovezi este de cea mai mare importanță pentru înțelegerea relațiilor dintre Ungaria și statele românești în secolul XIV. Genovezilor și celor care acționau în interesul lor li se acorda liberă circulație pe tot teritoriul stăpânit de maghiari, pe uscat și pe apă, cu plata unei singure vămi, la Buda; puteau circula pe drumul Zarei și pe Dunăre în sus, pe la Orșova spre Buda (DIR C, secol XIV, IV, p. 486). Practic, li se deschidea drum în toate direcțiile, axa fiind Dunărea iar Gurile ei placa turnantă a acestui comerț oriental. Genova a rămas aliatul statului al Ungariei, oferindu-i deschiderea spre comerțul pontic și puterea maritimă necesară în războaiele cu Venetia, în timp ce Ungaria îi asigura protecție pe drumurile de uscat în spațiul carpato-danubiano-pontic, ceea ce făcuseră tătarii până atunci.

Un alt moment foarte important al politicii comerciale angevine este pacea de la Zara (1358), în urma căreia Dalmația revenea regelui Ludovic I iar Ragusa intra sub protecția Ungariei ce îi garanta libertățile. De acum înainte Ungaria a urmărit extinderea posesiunilor sale în Balcani, în spațiile de la sud, est și nord de Carpați (care intermediu legătura Europei nord-centrale cu Adriatică), pentru a avea controlul întregului comerț dalmat și carpato-danubian. În acest context trebuie privite privilegiile care au urmat, acordate de Ungaria negustorilor din orașele transilvănene și cele pentru drumurile din Țara Românească: 1358 - pentru negustorii brașoveni pe drumul între Prahova și Buzău (Hurmuzaki - Densușianu, *Documente privind Istoria Românilor*, I², București, 1890, p. 58; 1368, ianuarie - privilegiul acordat de Vlaicu pentru drumul Brăilei negustorilor brașoveni, care nu plăteau decât o singură vamă, la întoarcere, la Câmpulung, ce obțineau astfel drepturi foarte largi pentru comerțul prin toată Țara Românească ca și cum ar fi fost români (*ibidem*, p. 144); 1368, august, scutire de taxe acordată de Ludovic I negustorilor din țara principelui Dimitrie la intrarea în țara sa și liberă circulație pentru brașoveni în țara acestuia (*ibidem*, p. 144); 1369 - liberă circulație prin țara sa pentru negustorii brașoveni acordată de Sracimur țar de Vidin (P.P. Poniștescu, *Români și bulgari*, 1944, p. 7); 1369 - dreptul brașovenilor de a comercializa exclusiv pe teritoriul orașului lor până adusă de polonezi și germani (Hurmuzaki, *ibidem*, p. 146) sau unguri (1378, *ibidem*, p. 265); 1370 - privilegiu acordat negustorilor sibieni pentru comerțul cu Austria, Boemia, Dalmația (*ibidem*, p. 152.); 1370 - libera circulație a mărfurilor din Sibiu pe drumul Zarei, cu plata unei singure vămi la Buda (*ibidem*, p. 157); 1371 - privilegiul acordat sibienilor pentru comerț liber cu toate provinciile Poloniei (*ibidem*, p. 178); 1372 - libera circulație a mărfurilor negustorilor din Sibiu la Viena cu plata drepturilor de vamă (*ibidem*, pp. 197, 211 - 1373); 1370 - ordinul dat de Ludovic I comitelui secuilor de a respecta vechile libertăți de comerț ale brașovenilor (*ibidem*, p. 151); 1373 - acordarea dreptului pentru negustorii din Sibiu de a vinde ceară topită oriunde în Ungaria (*ibidem*, p. 211); 1373 - interzicerea importului de sare din Țara Românească pe la Orșova (*ibidem*, p. 213); 1374 - acordarea dreptului orașenilor brașoveni de a topi și vinde ceară în aceleași condiții cu orașul Sibiu (*ibidem*, p. 218); 1377 - dreptul acordat negustorilor din Cluj de a circula liber cu marfa lor în toată Transilvania, cu scutire de orice vamă (*ibidem*, pp. 244-245, reconfirmat în 1378; *ibidem*, p. 249); 1382 - Ludovic I interzice negustorilor străini veniți cu marfa la Sibiu să treacă de aici în Țara Românească (*ibidem*, p. 274).

⁹ Hurmuzaki, *op.cit.*, p. 274.

¹⁰ Brașovenii obținuseră privilegiu care le dădeau avantaje foarte mari pentru comerțul prin Țara Românească și Vidin (1358; ianuarie și august 1368; 1369 - vezi nota 8) - ne referim doar la perioada din jurul datei de emisie a monedei noastre, care nu depășește deceniul 8 al secolului XIV; aceste mari libertăți vor fi un prilej de conflicte - chiar armate - ori de câte ori domnitorii români vor încerca să le micșoreze în favoarea autohtonilor.

¹¹ Privilegiile acordate Sibiului în 1370, 1371, 1372 și cele acordate Brașovului în 1372, 1373, 1374 (vezi mai sus nota 8).

În același timp prin Brașov și orașele dinspre Moldova - Bistrița și Rodna - s-au stabilit trasee spre Polonia, Dunăre și mare încă înainte de îndepărtarea totală a tătarilor din spațiul ponto-danubian¹².

Nu a existat deci o legătură comercială directă între Moldova și Țaratul de Vidin în perioada la care se referă moneda de față (1375-1376); teritoriul Moldovei era străbătut de numeroase drumuri, dar ele legau orașele germane din Transilvania (Bistrița, Rodna, Brașov, Sibiu, Cluj) cu cele central europene (Viena, Bratislava, Buda, Cracovia, Liov) și pe acestea toate cu centrele genoveze de la Dunărea de Jos și Marea Neagră¹³, pe când Vidinul făcea legătura orașelor transilvănene (Sibiu și Brașov) cu Marea Adriatică pe drumul Zarei, fiind totodată și o verigă a comerțului raguzan (în primul rând) și genovez¹⁴. Prin urmare în perioada anilor 1375-1376, monedele vidiniene au putu ajunge pe teritoriul Moldovei indirect, însoțind comerțul orașelor transilvănene spre Polonia, Gutile Dunării, Marea Neagră și Țara Românească prin Moldova¹⁵, orașe care aveau și privilegii pe drumul Vienei și Zarei¹⁶, unde Vidinul era un nod foarte însemnat.

O verigă la fel de importantă a fost și Țara Românească pentru comerțul Sibiului spre Dalmația și mai ales pentru comerțul Brașovului spre Chilia genoveză pe drumul Brăilei¹⁷.

Faptul că avem la dispoziție doar un tezaur ce conține monede bulgărești și două descoperiri izolate, nu permite o concluzie clară asupra momentului pătrunderii sau circulației monedelor de acest fel în Moldova; ele puteau ajunge oricând pe vreunul din drumurile menționate.

Există însă date după care ne putem orienta cât de cât. Astfel, în tezaurul Buruienesti există monede emise de Ivan Sračimir (Vidin), Vlaicu I (Țara Românească), monede haliciene emise de Vladislav de Oppeln. Într-un alt tezaur cu monede contemporane cu cele la care ne referim (tezaurul Siret datat 1377), sunt deasemenea, monede Vlaicu I și haliciene (emise de Cazimir cel Mare și Vladislav de Oppeln) și monede boemiene de secol XIV¹⁸, iar piesele izolate de la Smulți și Pleșești, orientându-ne după greutatea lor, pot fi datate înainte de anul 1377, deci contemporane cu Vlaicu I, Sračimir și Vladislav de Oppeln.

¹² Prin Moldova au trecut: drumurile comerciale care legau orașele Hansei, orașele baltice (Danzigul), boemiene, sileziene, ungurești, dar mai ales cele poloneze - Cracovia, Liov - cu orașele italiene de la Dunărea de Jos și Marea Neagră, pe mai multe trasee: a) drumuri care legau Polonia cu Cetatea Albă trecând prin Hotin, Dorohoi, Botoșani, se uneau cu cel de la Cernăuți pentru a ajunge la Suceava; de aici mergea la Hârlău, Cotnari, Iași, Țufora, Lăpușna spre Cetatea Albă sau la Chilia. De la Iași mai pleca un drum prin Vaslui, Bârlad, Galați, de unde, pe Dunăre, se ajungea la mare. b) drumul pe Valea Siretului care unea Liovul cu Țara Românească prin Colomeea, Cernăuți, Siret, Suceava, Roman, Bacău, Adjud, Putna, ducând la Brăila pe Dunăre, la Târgoviște prin Buzău, unde se stabilea legătura transdanubiană cu Preslav și Constantinopol.

Drumuri care legau Transilvania cu Polonia pe la Suceava: c) Drumul care venea de la Rodna și Bistrița prin Suceava, Baia, Moldovița, Câmpulung. d) Drumul prin Suceava la Rodna și, pe Trotuș și Oituz la Brașov. e) Drumul de la Suceava prin Fălticeni, Baia, Tg. Neamț, Tazlău sau prin Tg. Trotuș și Oituz la Brașov.

Drumuri care legau orașele transilvănene cu Chilia; f) de la Rodna și Bistrița pe valea Moldovei prin Baia, Scheia, Iași, Lăpușna, Chilia sau de la Iași la Roman stabilind legătura cu drumul prin Vaslui peste Prut la Lăpușna, Chilia. g) Drumul de la Bistrița și Scaunele secuiești pe la Tulgheș, Bicaz, Piatra Neamț, Roman, de aici continuând drumul peste Siret la Vaslui, Chilia, sau la Bacău, făcând legătura cu drumul prin Adjud, Galați, Chilia. h) Drumul care venea din secuime pe valea Trotușului până la Tg. Trotușului unde se unea cu drumul ce cobora de la Suceava și cu cel spre Chilia prin Galați. Vezi N. Iorga, *Istoria comerțului*, I, București 1925, pp. 72, 50; C. Alinescu, N. Pașa, *Anuarul de Geografie și Antropogeografie*, București, 1915, pp. 3-43; P.P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947, p. 108; Al. Gonța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII- XVII*, București 1989, pp. 25-45.

¹³ Vezi mai sus nota 12.

¹⁴ Vidinul făcea legătura negustorilor de la Ragusa ce aduceau produse de la Marea Adriatică și le schimbau cu cele aduse de sașii din orașele Transilvaniei (Sibiu, Brașov), în legătură cu cei de la Viena și hanseatici, fiind o prelungire a comerțului de tranzit prin Țara Românească, efectuat pe drumuri de uscat, cu carele. Este evident faptul că Vidinul și Muntenia au fost zone fără de care orașele săsești din Transilvania puteau rămâne izolate. P.P. Panaitescu, *op. cit.*, București, 1944, p. 7; pentru prezența coloniei raguzane de la Vidin, vezi și D.C. Giurescu, *Romanoslavica*, 11, București, 1965, p. 194.

¹⁵ Vezi mai sus nota 12.

¹⁶ Vezi nota 8.

¹⁷ Prin Țara Românească și Țaratul de Vidin treceau drumurile de uscat ce reprezentau segmentele finale (sau verigi foarte importante) ale comerțului ponto-baltic. De la un timp ele s-au aflat sub suzeranitate maghiară, fapt ce a exprimat preocuparea Ungariei de a-și asigura ieșirile la mare prin controlul părților finale ale rutelor continentale. Monedele muntene și vidiniene au circulat împreună, ambele reprezentând legătura Sibiului și Brașovului, indirect a Ungariei - cu deschiderile maritime. Vezi nota 8 și Constanța Știrbu, C. Beda, *op. cit.*, pentru lista și harta descoperirilor monetare muntene și bulgărești, ce subliniază traseele drumului valah și al Vidinului.

¹⁸ Tezaurul Siret, jud. Suceava, descoperit în 1912, alcătuit din ducați Vladislav I Vlaicu, groși și jumătăți de groși boemi (cei mai târzii emiși de Carol IV de Luxemburg (1348 - 1378), kvartingi halicieni emiși de Cazimir cel Mare și Vladislav de Oppeln. C. Molsil, BSNR, 10, 1913, pp. 64, 12; idem, 1915, p. 14; idem, *Creșterea Colecțiilor*, 1914, pp. 1-2 și 16-17; Oct. Iliescu, SCIM, 1, 1950, p. 130; idem, în C. C. Kirțescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, 1, București, 1967, p. 359; Constanța Știrbu, C. Beda, *op. cit.*, p. 135, nr. 40.

Prin urmare: în Moldova s-au descoperit până acum doar monede muntene emise de Vlaicu I (1364-1377) și nici o piesă de la Radu I (1377-1383) sau Dan I (1383-1386); monedele emise de Sracimir sunt databile ante 1377 (până la o redătare mai strânsă a celor cunoscute și publicarea unor materiale numismatice mai bogate); emisiuni haliciene - Cazimir cel Mare (1340-1370) și Vladislav de Oppeln (1372-1379) - alături de emisiuni muntene și vidiniene, ne determină să considerăm că monedele bulgărești au pătruns în Moldova (în perioada la care ne referim) împreună cu cele muntene și doar în timpul domniei lui Vladislav I Vlaicu deci anterior anului 1377 (sau nu mult după această dată, deoarece nu s-au descoperit monede de la Radu I și Dan I). Câtă vreme nu se vor publica toate piesele cu loc de descoperire, nu putem avansa altă teorie cu privire la cele de mai sus.

O altă constatare este legată de locul în care s-au descoperit monedele bulgărești din Moldova. Ele se înșiruie de-a lungul "drumului moldovenesc" pe Siret, cunoscut ca fiind folosit de negustorii din spațiul central și nord european încă din 1380-1382¹⁹. Pornind de la observațiile de mai sus suntem de părere că drumul s-a deschis, pentru un comerț organizat, mult mai devreme, oricum în timpul cât Haliciul, guvernat de Vladislav de Oppeln, a fost anexat Ungariei, deci după 1372.

Considerăm, ca o probabilitate până la dovezi mai clare, că acesta ar putea fi momentul unor relații, comerciale sau chiar mai mult, între comerțul polonez prin Halici (Vladislav de Oppeln) și Țara Românească (Vladislav I Vlaicu înrudit cu cel dinainte), desfășurate pe noul drum al Siretului, relații ce le prefigurează pe cele similare de mai târziu, dintre Mircea cel Bătrân și Vladislav Jagello prin intermediul lui Petru Mușat²⁰.

Aceste relații pot fi expresia încercării nobilimii polone de a ajunge la comerțul dalmat și a Ungariei de a concura și pe această cale Venetia (să nu uităm că în 1374 începuse un nou război între Venetia și Genova, iar aceasta din urmă încheiase o înțelegere militară cu Ungaria)²¹.

Cele de mai sus ne determină să considerăm pătrunderea monedelor bulgărești - și muntene - în Moldova în această etapă a politicii comerciale polono-maghiare, care nu depășește domnia lui Vlaicu I, deci anul 1377.

Faptul că monedele au fost îngropate mai târziu nu modifică cele afirmate, fiind evident tezaure de acumulare, ce au păstrat monede intrate mai devreme, în cazul în care erau din argint de calitate (așa cum erau monedele Sracimir în această etapă).

În Moldova există toponime care atestă prezența unei populații bulgărești, cu drepturi recunoscute: de exemplu, Târgul și Cetatea Scheia de lângă Suceava, cunoscute și sub numele (probabil mai vechi) de "Bulgarii", "La Bulgari" (secol XV)²², "Bulgarii" de pe Crasna din fostul ținut Roman (1436)²³, "satul bulgăresc" din Covurlui (1468)²⁴, precum și nume de persoane bulgărești sau cu rezonanță bulgară: Grigore Șcheianul, Toader snă Poledită, Gavril snă Neancii (1646)²⁵. Se observă gruparea lor pe drumul care urcă spre Suceava venind de la Dunăre (pe care s-au găsit și monede).

Fără a neglija rolul principal al schimbului în vehicularea acestor monede înclinăm și spre pătrunderea lor împreună cu o populație bulgărească venită (poate din zona Vidinului) la un moment dat, în urma unor înțelegeri politice și chiar militare și așezată în prejma cetăților mai importante sau a zonelor strategice și comerciale²⁶.

Localitatea Pleșești este situată în vecinătatea unei ramificații a drumului comercial care cobora de la Suceava spre Fălticeni²⁷. Nu este menționată în documente decât mai târziu²⁸,

¹⁹ P.P. Panaitescu, RIR, 3, 2-3, București, 1934, pp. 2-6.

²⁰ A.Cihodaru, *Relațiile dintre Țara Românească și Moldova în timpul domniei lui Mircea cel Mare*, în *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, pp. 206-209, unde este discutată această problemă cu implicațiile ei; vezi și Ș. Papacostea, *op.cit.*, pp. 24-25.

²¹ Această înțelegere militară a fost însoțită de reconfirmarea privilegiilor acordate negustorilor genovezi în 1349; reconfirmarea a fost făcută în 1379, în legătură cu angrenarea ambelor țări interesate în războiul Chioggiei (al treilea război al strămtorilor); Ș. Papacostea, *op.cit.*, p. 12 și nota 12; condițiile atât de avantajoase pentru Genova determinaseră Florența să solicite și ea un statut asemănător, în 1376 (*Monumenta Hungariae Historica, Acta externa*, III, Budapesta, 1876, la Ș. Papacostea, *ibidem*, pp. 131-132).

²² M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1948, p. 17; sunt amintiți și bulgarii, pe care îi dăruiește Ștefan cel Mare M-rii Blstrița; *ibidem*, pp. 10-14.

²³ Idem, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, pp. 454-456;

²⁴ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, p. 130; documentele amintesc și lupta lui Ștefan cel Mare cu Hronot la "Bulgari pe Siret" în 1486 (*Cronicile slavo-române*, pp. 42-43).

²⁵ DRH A, veacul XIV-XV, I, doc. 128 (Pavel Bulgarul - 1434), doc. 445 (Barsu comis, frate Șuşman - 1470); DRH A, veacul XVII, II, p. 27; vezi și C.C.Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, pp. 307-308.

²⁶ C.C.Giurescu, *ibidem*.

²⁷ Fălticeni erau un nod pe drumul care cobora de la Suceava, stabilind legătura Transilvaniei cu Polonia sau a Poloniei cu Dunărea de Jos; vezi nota 12.

dar asta nu înseamnă că nu a existat, poate cu un alt nume. Semnificativ ni se pare un document din 1490, prin care Ștefan II întărește vistiernicului Isac satul Fulticeanii pe Șumuz, unde a stat Stan Pântece ce a avut privilegii pentru acest sat (și pentru altele), încă de la Alexandru I²⁹.

Este posibil ca pe locul de astăzi al satului Pleșești să fi fost o curte boierească pentru apărarea drumului comercial care mergea spre Dunărea de Jos sau Muntenia, deci cu acces la schimbul sau monedele vidiniene. Fălticenii sunt și un nod al comerțului orașelor transilvănene prin Moldova, prin intermediul cărora puteau veni în egală măsură monedele bulgărești.

La fel de bine această localitate - sau curte boierească - putea fi o furnizoare de produse locale (sare, vite, piei, ceară, miere) pentru târgurile din apropiere - Suceava de exemplu, unde se puteau obține monede foarte variate în schimbul lor³⁰.

Monedele poloneze și austriece descoperite la Pleșești sunt piese comune, specifice circulației monetare din secolele XVI-XIX; am considerat oportună publicarea lor pentru completarea listei de descoperiri monetare pe teritoriul Moldovei.

Monedele bătute în sistem polonez - 1/2 gros lituanian emis în 1560 de Sigismund August și triplul gros emis în 1591 de Sigismund III - sunt specifice circulației monetare din secolele XVI-XVII, foarte răspândite ca monedă mărunță și mijlocie în perioada în care Moldova nu a emis monede proprii³¹.

Moneda de 1/2 gros este o veche specie a sistemului monetar polonez. A cunoscut devalorizări frecvente ce au creat probleme serioase pieței poloneze, unele din ele reglementându-se prin ordonanțele din 1528 (Malborg), 1569 (Lublin), 1578 și 1580³².

Marele Ducat al Lituaniei s-a unit cu Polonia în 1386, dar și-a păstrat legislația și atelierele proprii până în 1578, deși piesele emise aveau deja același titlu cu cele ale Coroanei. Acest fapt a creat dificultăți; regalitatea a încercat de mai multe ori să unifice sistemele monetare diferite, dar s-a lovit de rezistența nobilimii lituane. În timpul regelui Sigismund August (mare duce al Lituaniei și din 1548 și rege al Poloniei) s-au închis toate monetăriile Coroanei, activitatea desfășurându-se doar în atelierele lituane (Vilna și Tykočin)³³.

Moneda lituană descoperită la Pleșești (1/2 gros 1560) a fost emisă înainte de ordonanța prin care s-a hotărât unificarea celor două sisteme monetare (1578)

Piesa de 3 groși a fost introdusă în sistemul monetar polonez de către Sigismund I în 1528, prin 2 ordonanțe care stabileau baterea unor monede de argint cu titlu ridicat³⁴. Datorită calității lor aceste monede le-au înlocuit treptat pe cele de 1/2, 1 și 1 1/2 groși, după 1580 bătându-se aproape numai triplii groși.

Monedele poloneze au pătruns pe piața Moldovei prin intermediul comerțului pontobaltic (profilat pe vânzarea vitelor, grânelor, postavului, cerii, mierii), pe drumul moldovenesc spre mare, ramificat în nenumărate trasee care împânzeau țara; pe drumul spre Dobrogea și de aici la Constantinopol, drum de uscat străbătut de care și de vite; pe drumul ce urca pe Dunăre, prin Țara Românească, pe care se transporta: sare spre Serbia, ceară (mai ales spre Raguză), turme de oi spre Constantinopol (prin orașul Giurgiu)³⁵.

O altă sursă importantă de penetrare a monedelor poloneze a fost mercenariatul, favorizat de dese conflicte din secolele XVI-XVII purtate pe teritoriul Moldovei (cu turcii, tătarii, cu Țara Românească). Multe din ele erau pentru ocuparea tronului de către pretendenți susținuți de diferite puteri străine, printre care și Polonia, ce avea interese comerciale, politice și strategice în Moldova. Astfel, moneda de 1/2 gros 1560 a putut fi pierdută cu ocazia luptelor din vremea lui

²⁸ O mențiune a unui sat Pleșești în Ținutul Suceava, în 1596 (DIR A, veacul XVI, pp. 409 și 550) și alte câteva în secolul XVII (idem, veacul XVII, II, pp. 46; III, p. 33 și 225; V, pp. 103 și 337).

²⁹ DRHA, III, doc. 71, martie 1490.

³⁰ Pentru produsele exportate de Moldova, vezi P.P.Panaitescu, *op.cit.*, pp.6-14; C.C.Giurescu, *Târguri și orașe...*, pp. 80-117; idem, *Leș Génois au Bas-Danube aux XIIIe siècles*, în *Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII-XIV*, București, 1975, pp. 53-56; Aurora Ilieș, SMIM, 1980, pp. 224-230; Adina Berciu-Drăghicescu, D. Ciobotea, *Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare*, în *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, pp. 70-71.

³¹ Pentru circulația monedelor poloneze în spațiul românesc și implicațiile ei, vezi studiul recent care publică sau reiau tezaure de secol XVI-XVII, analizate de V.M.Butnariu, *AIA*, Iasi, XXV/1, 1988, pp.527-534, și XXX, 1993, pp.586-592.

³² *Tezaure din muzeele orașului Chișinău secolele XVI-XVIII*, coordonator V.M.Butnariu, Chișinău, 1994, pp. 84-85.

³³ A. Engel, R. Serrure, *Traité de Numismatique moderne et contemporaine, I, Époque moderne (XVI-XVII siècles)*, Paris, 1897, pp. 541, 534.

³⁴ *Ibidem*, p. 534.

³⁵ Șt.Meteș, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1920, pp. 21, 143, 153, 156, 218.

Despot Vodă desfășurate în preajma Sucevei, iar triplul gros din 1591 cu ocazia luptelor prilejuite de evenimentele legate de domnia lui Aron Tiranul³⁶.

Nu este exclus că monedele să fi rămas mai multă vreme în circulație, cum s-a întâmplat adesea cu aceste piese mărunte în țările române³⁷, deși starea lor bună de conservare presupune o circulație redusă.

Ultimele trei monede, venite din spațiul german, sunt bătute în sistem austriac: o monedă de 3 kreuzeri 1828, emisiune a Imperiului habsburgic și două de 15 kreuzeri, bătute în 1807, și piesa mai veche din 1800 pentru Imperiul Austro-German. S-au emis în monetăriile din: Viena (15 kreuzeri Imperiul austriac); Kremnitz (3 kreuzeri Imperiul austriac) și monetăria transilvăneană Alba Iulia (3 kreuzeri Imperiul Austro-German)³⁸.

Piesa de 3 kreuzeri (kaisergroschen sau groși imperiali) a suferit modificări în anul 1687, când s-a hotărât ca două astfel de piese să valoreze 6 groși sau 12 dinari³⁹.

Monedele de 15 kreuzeri au fost considerate monede de război și s-au emis în cantități mari în statele germane și austriece. Ar fi trebuit să valoreze 1/6 taleri, în realitate erau cu aproape 20% sub valoarea lor nominală⁴⁰. Au circulat intens și pe teritoriul țărilor române.

Monedele austriece descoperite la Pleșești sunt toate emise în secolul XIX; au intrat în circulația monetară a Moldovei imediat după schimbarea direcțiilor de comerț intervenită prin slăbirea monopolului otoman, în mare măsură datorată numeroasei războaie ruso-austro-turce din secolele XVIII-XX, multe din ele purtate chiar pe teritoriul țărilor române. Numărul lor a crescut foarte mult după ocuparea Bucovinei de către austrieci. Toate sunt foarte tocite, deci au rămas multă vreme pe piață. S-au putut pierde în timpul evenimentelor care au însoțit războaiele din 1806-1812 și 1828-1829.

MEDIEVAL COINS DISCOVERED AT PLEȘEȘTI - SUCEAVA COUNTY

Abstract

The paper presents some unpublished coins discovered at Pleșești - Vulturești commune, Suceava county, from the ancient collection of the Coin Room of the Library of Romanian Academy, now belonging to the National History Museum of Romania. It were found six coins: 1 groat struck by tzar Ivan Sraclimir of Vidin in 1375-1376, a variant belonging to the 2nd chronological group; 1/2 groat issued in 1560 by Sigismund August for the Great Duchy of Lithuania; 3 groats struck in 1591 by Sigismund III for Poland; 15 kreutzers from 1807 from the Mint of Vienna; 3 kreutzers 1828 issued by Francisc I at the Mint of Kremnitz for the Austrian Empire; 3 kreutzers 1800 issued by Francisc II at the Mint of Alba Iulia (Karlsburg) - Transylvania, for Austria, during the Holy Roma Empire.

The most important coin, from historical point of view, is the groat of Vidin, variant issued in a small quantity and for a short period (1375-1376). Only two Bulgarian coins are known in Moldavia until now - one is from Buruienești, commune of Doljești, Neamț county (1985) and the other is from Smulți, Galați county (1973). This coins were issued by Ivan Sracimir, tzar of Vidin. The coins issued by Ivan Alexander and Michael tzars of Târnovo were found only in the Burutenești hoard (information Ernest Oberländer-Târnoveanu).

The Bulgarian coins arrived in Moldavia by the trade made of the towns Sibiu and Brașov from Transylvania with Balkan countries, Poland and the areas of the mouths of the Danube and the Black Sea. These towns also held the commercial privileges for the trade with the Adriatic region - via Zara. Another route was through Wallachia. On that route, the town of Vidin was a very important commercial meeting place. The circulation of the coins of Vidin was stimulated by the great trade of the Pontic and Baltic area. Pleșești, the place were found to, was placed near the ramification of the road that started from Suceava and arrived to the Danube and the Black Sea, passing through the town of Fălticeni.

The 16th - 17th Polish coins are common to the monetary currency of Moldavia. They circulated very much, used as small or middle value coins during the period when Moldavia did not issue its own coinage. They came by the classic trade on the road along the Siret river, or were brought by the mercenaries.

The Austrian coins are specific to the monetary currency in the 18th-19th centuries after the changing of the trade's direction as a result of a weakening of the Ottoman monopoly, after the Russian, Austrian and Turkish wars.

³⁶ Lupta de la Verbia în care Despot sprijinit de Habsburgi și nobilii polonezi protestanți îl înfrânge pe Lăpușneanu, după care ocupă Suceava fiind încoronat domn (1561); lupta prin care Aron Tiranul cu sprijin transilvănean și turcesc îl înfrânge pe pretendentul Petru Cazacul (1592).

³⁷ C.C.Kirișescu, *op. cit.*, p. 104; V.M. Butnaru, *AJIA*, XXV/1, 1988, p. 581.

³⁸ Atelierul din Kremnitz și Karlsburg bat kreuzeri începând din anul 1766 (A. Engel, R. Serrure, *op. cit.*, p 137).

³⁹ V.M. Butnaru, *AJIA*, XXX, 1993, Iași, p. 590.

⁴⁰ *Ibidem*.

1

Monede medievale descoperite în localitatea Pleșești, județul Suceava